

Gordana Crnković i Slobodan Šnajder

[A+](#) [A-](#)

Razgovarali smo s dramskim piscem i književnikom **Slobodanom Šnajderom** u povodu objave novog romana [Doba mjedi](#) (TIM press, 2016.)

Posljednjih godina vaši komadi netragom su nestali sa zagrebačkih kazališnih dasaka. S druge strane, vaše drame se normalno izvode u drugim evropskim zemljama. Što mislite o stanju hrvatskog kazališta danas, ili, bolje rečeno, institucionalnog kazališta?

Uopće ne bi bilo pretjerano reći da je stanje u kazalištu porazno. Dovoljno je pogledati kako danas izgleda HNK i sve je jasno. Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu je sada na svom povijesnom minimumu, i to u svakom mogućem smislu. Čak je i ova pobuna protiv 'teatra riječi' koju vidimo kod **Frlića** zapravo pomalo zastarjela, jer je u pitanju koncept koji smo imali već '70-ih godina, zapravo još u ranoj fazi *Prologa*. Tada su mnogi od nas smatrali da je logocentričnost teatra naprosto pogrešna, i da upravo tijelo može govoriti istinu, a to je ono što teatar treba biti.

Vaša drama *Hrvatski Faust* imala je više od stotinu izvedbi u SAD-u i Njemačkoj. Danas, međutim, vaših tekstova ovdje više nema. Kako se osjeća dramski pisac kojem se ne izvode tekstovi? To mi se čini kao bacanje papirnatih aviona s planinskog vrha...

I sami možete pretpostaviti kako je to. Imam osjećaj da je većina pisaca, čak i onih srednje generacije, uspješnije od mene. Dovoljno je reći da me u Zagrebu, dakle u mom rodnom gradu, ne igraju više od deset godina. Recimo, a to ima veze i sa situacijom u HNK-u koju smo spomenuli, nedavno sam pročitao na engleskom dramu **Tene Štivičić** koja je na repertoaru HNK u Zagrebu. Po završetku čitanja samo mi je jedna rečenica pala na pamet. Riječi **Petera Brook**a: *Bolno je teško napisati dramu*.

Neizvođenje vaših drama nema veze s produkcijom novih dramskih tekstova. Naime, posljednja predstava prema vašem tekstu koju sam imao prilike gledati bila je *Kamov-Smrtopis* u ZKM-u prije više od deset godina. S obzirom na činjenicu da je *Smrtopis* nastao prije gotovo četrdeset godina, zanimljivo je da je aktualnost tog teksta bila neupitna i početkom novog stoljeća. Kako danas gledate na to djelo?

Kamov je u ZKM-u zadnji put izveden 2003., a napisao sam ga kad mi je bilo trideset godina, nedugo nakon povratka iz vojske. Mislim da je to bila 1978. godina. Već i tada sam bio stariji od **Janka Polića Kamova** kada je umro. Teško mi je opisati što točno osjećam kad je u pitanju taj tekst. Možda bi najbolji opis *Kamova* bio ono što bi Francuzi nazvali *la trouvaille*, 'sretno iznašašće'. Predstava je imala četrdeset i devet izvedbi. Onu pedesetu nažalost nije doživjela.

Kamov se u ovom kontekstu ukazuje i kao dobar simbol kada je riječ o interesu za djelo nekog autora, samo suprotnog vektora - od anonimnosti do gotovo općeg mjesta, ako i pedeset godina nakon smrti...

Upravo se na primjeru *Kamova* može najbolje vidjeti kako valovi potpunog dezinteresmana budu odmijenjeni provalom velikog interesa. To 'sretno iznašašće' je zapravo bilo otkriće cjelokupnog uredništva *Prologa*. Taj *Prolog*, prije svega *Prolog 32*, donosi potpuno novi pristup *Kamovu*, i to na svim razinama. Nama je jako imponirao **Bruno Popović**.

Odakle takve amplitude kada je riječ o Kamovu?

Činjenica je da usprkos novom otkrivanju *Kamova*, on nikada, a svakako kada govorimo o '70-im godinama, nije bio u kanonu. Razlog prije svega leži u činjenici da je *Kamov* bio ispred svoga vremena. A ako pogledamo što danas živimo, to svakako vrijedi i sada.

Vjerojatno nije nezanemariv ni utjecaj **Krleže** kada je riječ o statusu *Kamova*. Nije u pitanju bio neki svjesni plan ili program, no tu je ipak postojao kompleks 'kraja vremena', svakako kada je riječ o književnosti. *Krleža* je prilično negativno reagirao na *Kamova*, a tome sam svjedočio na vlastitoj koži, kada sam ga podsjetio da je jednu svoju novelu posvetio *Kamovu*. On se uopće nije sjećao da je svoj tekst posvetio riječima "Kamovu, koji je pao na barikadama". Naravno, *Kamov* nije doslovno pao na barikadama, iako je bio dio anarhističke komune u Barceloni. No, za smrt nisu odgovorne barikade, već glad.

Već od samog početka, od Čerinine knjige o Kamovu, činilo se da ga oblikuju poput plastelina, kako je kome odgovaralo – od krajnjeg zanemarivanja do kreiranja mita...

O Čerininoj knjizi ne treba govoriti u smislu nekog ozbiljnog teksta, jer je u pitanju obična hagiografija. No, usprkos svim pretjerivanjima, zaista je činjenica da je *Kamov* preskočio svoje vrijeme. *Kamov* je preskočio vlastitu sjenu. Ne znam nijedan sličan primjer u književnosti.

Nakon Kamova u ZKM-u je igralo i Peto evanđelje, prema dnevniku Konclogor na Savi, no predstava je bila vrlo kratkog vijeka. Koji je razlog tome?

Predstava je vrlo brzo otišla u rezalište. Osobno, mislim da je šteta da je tako. To se događalo 2004. godine. Otada, osim dvije lutkarske predstave, ništa. To je za pisca koji i dalje piše i radi poput presude. Na vlastitoj koži doživio sam *damnatio memoriae*. No, ako hrvatski teatar može bez mene, mogu i ja bez hrvatskog teatra. Uostalom, što mi drugo preostaje?

Preostaje vam da pišete romane.

Ne, ja bih ionako pisao romane. Uostalom ja sam i počeo kao prozni pisac.

No, čini mi se da interes za *Morendo* također bio nezasluženo slab. Zašto? Osobno, rekao bih da je stvar literarnog odgoja današnje publike, koju zbog inzistiranja na grozomornoj stvarnosnoj dijete odbija svaka ekskurzija u ne-stvarnosno, pa i najmanja doza eksperimentalnog. Kad je riječ o *Morendu*, smatram da je do kraha u tom smislu došlo već u prvom dijelu romana, svojevrsnom romanu unutar romana, i spajanju starogrčkog elementa sa suvremenošću. Današnja publika ne želi muku u čitanju.

Pa i ja sam se mučio kad sam pisao taj roman. No, vidim da ste pročitali *Morendo*. Dakle, sada vas je već negdje petero. Zaista, činjenica je da se ljudi danas neće pomučiti kada je u pitanju književnost. Sve je tako brzo i lako, tekstovi i informacije tako brzo dostupne – upalimo kompjuter, imamo Wikipediju i pristup svemu. Zapravo, smatram da je to pogubno za književnost, činjenica je da je Internet nanio dosta štete u tom pogledu. A danas se piše toliko romana, što je paradoks s obzirom na broj čitatelja, da jedan *Morendo* svakako ne paše u tu sliku.

Ne mislite li da bi barem književna kritika tu trebala imati određenu ulogu? *Morendo* je, međutim, šaptom pao (premda je Booksa objavila [kritiku romana](#)).

Roman je dobio jednu i pol recenziju. Mislim da je to što se dogodilo s *Morendom* nepravdedno. No to ništa neće promijeniti. Pa ipak sam optimist i smatram da će taj roman opstati i da će u budućnosti biti čitan.

Zanimljivo je da se nitko od radikalnijih mlađih kritičara nije pozabavio tim romanom, čak ni u formalnom smislu. Nisu ih zanimala neka posve nova rješenja. Nikoga nije zanimao sukob antičke civilizacije i kršćanstva, odnosno, što je još važnije, sudar elita i naroda. Taj roman u romanu, tih nekoliko dana u Ateni, ipak ne bi trebalo biti presudno, iako je dobro znati nešto o grčkoj starini, jer nakon tog dijela roman ulazi u ono što čak možemo nazvati realizmom.

Stvar je možda u tome što su literatura i kritika danas organizirane kao omladinske bande, svatko gura svoje, i nema nimalo spremnosti da se izađe iz tih okvira. Valjda zato što svi misle da će od toga imati nekakve koristi. No to je pogrešno. Nikome zapravo neće pomoći blagonaklona kritika prijatelja s faksa ili iz ulice. U pitanju je iluzija.

U *Morendu* postoji taj ogroman temporalni ambis. S druge strane, i u posljednjem romanu, *Doba mjedi*, također ste primijenili veliki vremenski zahvat, iako u posve drukčijem kontekstu. Kako je došlo do nastanka ovog romana, na kojem ste godinama radili?

Roman sam pisao tri godine, no zapravo je nastajao deset godina, od smrti mojih roditelja. Tada sam počeo intuitivno raditi na izvorima, za što je važna i obiteljska korespondencija koju sam naslijedio. Bilo je teško raditi na ovoj knjizi, no mene ne zanimaju lake stvari u književnosti. Tu je važan i taj ogroman skok u vremenu, dakle od 18. stoljeća do '90-ih godina.

Je li Günter Grass poslužio kao nekakav uzor u tom smislu?

Zanimljivo je, niste prvi koji spominjete *Ljuštenje luka*, no, iskreno rečeno, ja taj roman uopće nisam čitao, tako da zaista Grass nema veze s time.

Bili ste urednik časopisa *Prolog*. Koliko su se stvari otad promijenile? Je li gesta posve nestala iz književnosti?

Bio sam treći urednik *Prologa*. To je bio moj formativni period. No isto tako treba reći da je kontekst bio potpuno drukčiji. Dovoljno je reći da nismo smjeli potpisati tekst, neku vrstu manifesta, naslov kojega je bio *Zašto istup?*

Društvena gesta svakako nije nestala, no taj teatralni, ili teatralični status *Prologa* danas ne vidimo.

Intervju

Što nam imaju za reći domaći i strani pisci, urednici, izdavači, prevoditelji, umjetnici...

[Više](#)

[Neven Svilar](#)

Kulturni novinar, povjesničar umjetnosti i književni komparatist. Radio u Vjesniku, trenutno radi na HRT-u.

[Više](#)

NAJČITANIJE OD PRIKAZA

- [Brojne nepravde i trenuci sreće](#)
- [Dobra ljubav, loše pismo](#)
- ['Poezija treba izlaziti u grad'](#)
- [Slobodna žena](#)
- [Aprilsko krštenje](#)

[POVRATAK NA VRH STRANICE](#)

[O Udruzi Kulturtreger](#)

Donatori

Dizajn